



FERRAN SÀEZ MATEU

Fa aproximadament un any es va produir l'atemptat terrorista més greu de tota la història d'Europa. A Madrid van ser assassinades 200 persones i centenars més van quedar greument ferides o mutilades. La carnisseria va ser perpetrada per una cèl·lula de l'ONG islamista Al-Qaida. Si qualifico l'esmentada xarxa terrorista d'organització no governamental (armada) no és amb la intenció de fer cap gracieta macabra, sinó tot just per subratllar una de les claus del seu èxit. Als qui dubtaven del declivi de l'estat-nació, Al-Qaida els va mostrar que al nou món globalitzat li és inherent un tipus d'organització forçosament diferent a la rígida estructura polítics-administrativa de l'estat convencional. L'esmentada ONG és encara perfectament operativa, malgrat la invasió de dos països –l'Afganistan i l'Iraq– per part dels omnipotents Estats Units, així com de les incalculables i vertiginoses despeses bèl·liques realitzades abans i després de l'11 de setembre de 2001.

L'innegable poder destructiu actual d'Al-Qaida, tanmateix, no n'exclou la previsible desaparició en el termini de pocs anys: un exèrcit de suïcides duu impresa una inexorable data de caducitat. Això és, si més no, el que opina Francis Fukuyama en el seu darrer llibre, *La construcció de l'Estat* (que corrobora des d'una altra perspectiva el declivi que comentàvem abans). Des de l'òptica de Fukuyama, les victòries d'Al-Qaida són, en realitat, derrotes de l'estat-nació en crisi. En conseqüència, poden portar a inferir un diagnòstic equivoc. Segons Fukuyama, "els qui han apostat per un 'ocàs de la sobirania' –siguin detractors dels mercats lliures de la dreta, o bé multilateralistes compromesos de l'esquerra– hauran d'explicar què és allò que substituirà els estats-nacions sobirans en el món contemporani. El que ha omplert aquest buit *de facto* és una bigarrada col·lecció d'empreses multinacionals, organitzacions no governamentals, organitzacions internacionals, organitzacions mafioses,

"A un any de distància de l'esglaiadora estesa de cadàvers de Madrid, el projecte d'Al-Qaida emana una imatge cada cop més crepuscular: el món va en una direcció i els milions –no milers, com els agradaria a creure a alguns– de musulmans que confien en Bin Laden, en una altra. Saben que han perdut, i per això són més perillosos que mai. Ballen una versió postmoderna de la dansa de la pluja, retransmesa en directe per la CNN i Al-Jazira"

grups terroristes, etc. que potser tenen algun grau de poder o de legitimitat, però que rarament poseeixen ambdues coses al mateix temps". Al-Qaida té poder, però no legitimitat internacional; a l'ONU li passa exactament el contrari. El Banc Mundial o el Fons Monetari internacional tenen poder i legitimitat, però cada cop menys credibilitat davant l'opinió pública. Al-Qaida, en definitiva, només és una mena de virus oportunista esquitllat en el si d'una conjuntura favorable, però inviable en un nou ordre mundial que aposti fermament per l'State-Building.

Hi ha una altra versió molt interessant d'aquest assumpte, i té poc a veure amb les tesis de Fukuyama. Es tracta de la tesi de John Gray, professor de la London School of Economics, expressada en el suggeridor però irregular assaig *Al-Qaida i què significa ser modern*. Des de la perspectiva de Gray, l'ONG fundada per Ossama Bin Laden no és una rèmora de l'edat mitjana –és a dir, una anomalia històrica– sinó un producte indiscutiblement modern en tots els sentits (que, en conseqüència, no pot ser neutralitzat amb un simple *aggiornamento* de l'estat-nació clàssic, com sembla pretendre Fukuyama). "Els positivistes creien que les societats modernes serien iguals a tot el món. La majoria de la gent comparteix avui aquesta idea. La veritat és que no podem pas saber abans d'hora què significa ser modern. Si l'època moderna és simplement la barreja de coses produïda per l'acceleració del progrés científic, les societats variaran molt i de manera imprevisible." Això vol dir, entre altres coses, que contràriament al que decreta un cert determinisme sociològic, ni els nivells de benestar occidentals porten forçosament a la democràcia en altres contextos culturals, ni l'estructura política pròpia de la democràcia representativa és una garantia de progrés material. Al-Qaida és, per tant, un epígon com un altre de la modernitat (això sí, radicalment incompatible amb Occident). Segons Gray, entre les democràcies liberals occidentals i el món islàmic no hi ha un xoc de civilitzacions, sinó una guerra de religions. La raó és ben senzilla: allò que anomenem "valors occidentals" són, en realitat, mutacions o transposicions dels valors judeocristians que ja no reconeixem com a tals.

La idea central de John Gray és enginyosa i està ben argumentada, però es deixa pel camí algunes dades cridaneraament decisives; Gray fa trampa per omissió. En el si de l'Islam no hi ha hagut mai cap revolució mental comparable a la de la reforma protestant, la filo-



"Bin Laden representa el crit agònic –no sé si l'últim– d'una temptativa civilitzària que és incompatible amb la de la modernitat occidental."

sofia moderna d'arrel cartesiana, la *nuova scienza*, la revolució francesa, la revolució industrial, etc. El món àrab, certament, ha experimentat els canvis consubstancials a la implantació d'algunes tecnologies –invariablement occidentals, importades– o la vivència de determinats esdeveniments històrics (guerres, processos colonials, etc.) però mai no ha protagonitzat una revolució mental integral similar a les que hem exposat més amunt (com tampoc no la va experimentar mai la llarguíssima edat mitjana europea, dit sigui de passada). Ser modern no significa res més que assumir aquest llegat històric, gairebé sempre dramàtic, com a propi. Ser modern, en definitiva, no és altra cosa que voler ser modern. La revolució soviètica fou un fracàs, però un fracàs inequívocament, genuïnament modern; Al-Qaida és un èxit, però un èxit que no té res a veure amb el projecte de la modernitat, gestat a Occident i assumit en llocs tan distants com el Japó, però no pas a la majoria del món àrab. Tot i estar en possessió de la clau energètica que ha mogut el segle XX, el petroli,

els àrabs semblen haver perdut el tren del segle XXI d'una manera irreversible (a més d'haver perdut, sovint contra tot pronòstic, totes i cadascuna de les guerres en què han participat). Bin Laden representa el crit agònic –no sé si l'últim– d'una temptativa civilitzària que és incompatible amb la de la modernitat occidental. Si s'aprofita de les noves tecnologies o del procés de globalització no és perquè aposti per la Modernitat... sinó perquè no és idiota. O és que algú creu que es pot atacar Nova York amb arcs i fletxes, una fona i un parell d'alfanges?

A un any de distància de l'esglaiadora estesa de cadàvers de Madrid, el projecte d'Al-Qaida emana una imatge cada cop més crepuscular: el món va en una direcció i els milions –no milers, com els agradaria a creure a alguns– de musulmans que confien en Bin Laden, en una altra. Saben que han perdut, i per això són més perillosos que mai. Ballen una versió postmoderna de la dansa de la pluja, retransmesa en directe per la CNN i Al-Jazira. Per si algú no recorda l'episodi de la dansa de la plu-

ja, obrim un breu parèntesi. Durant els primers mesos del 1876, l'exèrcit nord-americà va expulsar dels seus llocs d'origen milers d'indis, que es van acabar reunint en un lloc anomenat Little Bighorn. La gran concentració –unes 10.000 persones– va animar a altres tribus a unir-se al cèlebre Brau Assegut. El juny del 1876 van celebrar la dansa de la pluja. L'ancià guerrer va ballar hores i hores fins que va perdre el coneixement. Després va explicar les seves visions, que consistien en una gran victòria sobre els blancs i un ressorgiment de la nació índia. Aquesta tornaria a manar en la seva pròpia terra, i els blancs que quedaven se n'anirien cap a l'Est i no tornarien mai més. El Gran Esperit els protegiria. No va passar ben bé això, però; el general Custer va posar les coses al seu lloc. Els qui van sobreviure van tornar a les reserves on van dur una vida miserable, sense esperança.

Ès aquesta la sensació que estan experimentant milions de musulmans d'arreu del món? No ho sé, però crec que paga la pena de tenir present aquesta hipòtesi. Perquè si això és així, resulta tan evident la continuïtat dels grans estralls terroristes arreu del món (com creu John Gray) com, a llarg termini, la inevitable fi d'aquesta dansa de la pluja mediàtica (com creu Francis Fukuyama). Segons Gray, Occident persisteix a defensar un mite segons el qual, a mesura que la resta del món assumeixi els ideals racionalistes i moderns, esdevindrà més laic, il·lustrat i pacífic. Gray creu que aquesta idea –que és la base del progressisme– s'ha vist reiteradament refutada des de la mateixa Revolució Francesa fins els nostres dies. El pessimisme amarg i radical, gairebé molest, d'aquesta afirmació no ens permet replicar, però, que sigui del tot falsa.

Ferran Sáez Mateu és director de l'Institut d'Estudis Polítics Blanquerna de la Universitat Ramon Llull